

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2-son (2020-yil, aprel)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2020

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2020, № 2

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriynashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy

Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Negmatovich – iqtisod fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori, dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisod fanlari doktori

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Choriyev Abdushukur Choriyevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Jabborov Azim Meyliqulovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Sunnatova Ra'no Izzatovna, psixologiya fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Morogin Vladimir Grigoryevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Xakassiya davlat universiteti, Rossiya)

Belobrikina Olga Alfonsasovna, psixologiya fanlari nomzodi, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoiri Ne'matovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Axmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisod fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisod fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qosimov Fayzullo Muhammedovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Jumayev Ulug'bek Sattorovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

МУНДАРИЖА

РЕКТОР МИНБАРИ.....	7
Обиджон Хамидов. Олий таълим муассасаларида масофавий таълимни ташкил этиш имкониятлари ..	7
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA.....	12
Сиддик Қаҳҳоров, Акмал Жўраев. Бўлажак технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлашда дастурлаштирилган таълим воситаларидан фойдаланишнинг назарий асослари ..	12
Рохатой Сафарова. Ўқув материаллари воситасида ўқувчиларда оммавий маданиятга қарши курашчанлик кўникмаларини шакллантириш ..	16
Махматмурод Шомирзаев. Ўзбекистон республикаси ижтимоий- иқтисодий соҳаси ривожланишида миллий хунармандчиликнинг аҳамияти ..	20
Азамат Саидов. Ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантириш устувор вазифа сифатида ..	26
Мухиддин Бафаев. Шахсада миллий бағрикенгликни ўрганишнинг экспериментал натижалари.....	30
Durdona Axatova. O'quvchilarda mustaqillik va tashkilotchilik sifatlarini shakllantirishda pedagogik mahoratning o'rni.....	36
Уйғун Ўринов, Наргиза Ражабова. Олий таълимда инновацион фаолиятнинг энг муҳим масалалари	40
Абдурахмат Хамракулов. Роль информационно-коммуникационных технологий в самостоятельном обучении ..	44
Шохрух Юнусов. Организационное сопровождение реализации международного сотрудничества высшего образовательного учреждения ..	47
Gulchehra Cho'liiyeva. Boshlang'ich ta'limda integrativ yondashuvdan foydalanish yo'llari haqida ba'zi mulohazalar ..	52
Моҳигул Каримова. Мактабгача таълим тизимида туб ўзгаришлар мақсади ва моҳияти.....	55
Собир Раҳимов. Олий таълимда “таълимда ахборот технологиялари” фанидан мультимедиали электрон дарслик яратиш ва ундан фойдаланиш методикаси ..	59
Улугбек Жумаев. Социальный психологический особенности международных и межкультурных связях человечества.....	64
G'olib Jumaqulov. O'quvchilar intellektual sifatlarini tarbiyalash texnologiyalari ..	69
Феруза Шерманова. Мактабгача таълим тизимида тарбиячи-педагогларнинг медиа ахборот саводхонлигини ошириш долзарб муаммо сифатида ..	72
Nasiba Azimova. Kasbiy ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashning yangi pedagogik texnologiyalarini ishlab chiqish va ularni o'quv-tarbiyaviy jarayonga tatbiq etish.....	75
Фируза Шоджонова. Талабаларда иқтисодий тушунчаларни ривожлантириш - педагогик муаммо сифатида.....	79
Жамол Носиров. Спортчи психологик-эмоционал ҳолатини коррекциялашнинг методологик асослари ..	84
Дилдора Қахарова. Узлуксиз таълим тизимида инклюзив таълимни такомиллаштириш.....	87
Гулноз Қурбонова. Талабаларда касбий тафаккурни ривожлантиришнинг педагогик-психологик асослари ..	91
Ферузахон Акбарова. Бошланғич синф она тили таълимнинг самарадорлигини ошириш усуллари	98
Иқболжон Тўрақулов. Ўқитувчи фаолиятини моделлаштириш.....	101
Дилноза Саидова. Инновацион технологиялар таълим самарадорлигини ошириш воситаси ..	103
Махлиё Кукибоева. Особенности и преимущества коммуникативного подхода к преподаванию иностранного языка.....	105
Feruz Ganjiyev, Dilnoza Qodirova. Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilari ijtimoiy-psixologik moslashuvining o'ziga xos xususiyatlari ..	109
Дилором Убайдуллаева, Зебинисо Ханкельдыева. Дистанционные технологии и самостоятельная работа студентов ..	111
Фируза Мурадова. Виды и структуры учебно-методических материалов с компьютерной поддержкой.....	115
Моҳира Турдиева. Педагогик - психологик ҳамда ихтисослик фанлари интеграциясини таъминлаш масалалари ..	121
Саноат Зоҳидова. Интерфаол таълим стратегиялари воситасида бўлажак ўқитувчиларни касбий ижтимоийлаштириш тизими ..	125
FILOLOGIYA VA TILLARNI O'QITISH	131
Рустам Йўлдошев. Махсус шакллантирилган орфоэпия қоидаларни ўргатайлик ..	131

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA

Сиддик ҚАХҲОРОВ

Бухоро давлат университети
физика кафедраси профессори,
педагогика фанлари доктори

Акмал ЖЎРАЕВ

Бухоро давлат университети
меҳнат таълими кафедраси ўқитувчиси,
педагогика фанлари
бўйича фалсафа доктори (PhD)

БЎЛАЖАК ТЕХНОЛОГИЯ ФАНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ КАСБИЙ ТАЙЁРЛАШДА ДАСТУРЛАШТИРИЛГАН ТАЪЛИМ ВОСИТАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Мақолада бўлажак технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлашга мўлжалланган дастурлаштирилган таълим воситалар таркибига мултимедиа ўргатувчи тизимлар, аудио ўқув-ахборот материаллари, видео ўқув-ахборот материаллари, амалий ишлар, тренажёрлар, электрон кутубхоналар, эксперт ўргатувчи тизимлар асосидаги ўқитиш воситалари, электрон кўргазмаларнинг таълим жараёни сифати ва самарадорлигини оширишдаги дидактик имкониятлари таҳлил қилиниб, ўқитиш методикасини такомиллаштириш тўғрисида фикрлар баён қилинган.

Таянч сўзлар: технология, дастурлаштирилган восита, электрон дидактик восита, электрон дарслик, мултимедиа, компетентлик.

В статье обсуждаются вопросы внедрения мультимедийных обучающих систем, аудио-обучающих информационных материалов, практических работ, тренажеров, электронных библиотек в состав запрограммированных образовательных средств, предназначенных для профессиональной подготовки будущих учителей предмета технологии и профессионального образования. Также, рассмотрено включение в ряд образовательных средств и средство обучения на основе экспертных обучающих систем. Проанализированы дидактические возможности в повышении эффективности и качества в систему образования этих наглядных электронных средств. Изложены мнения о совершенствовании методики обучения.

Ключевые слова: технология, запрограммированное средство, электронное дидактическое средство, электронный учебник, мультимедиа, компетентность.

The article discusses the introduction of multimedia training systems, audio-training information materials, practical works, simulators, electronic libraries programmed educational tools intended for the training of future teachers of the subject of technology and vocational education. Also, the inclusion of a number of educational tools and a learning tool based on expert training systems is considered. The didactic possibilities in increasing the efficiency and quality of the educational system of these visual electronic means are analyzed. The opinions on the improvement of teaching methods are stated.

Key words: technology, programmed tools, electronic didactic tools, electronic textbook, multimedia, competence.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган таълим ва фан соҳасини ривожлантириш асосида узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони, 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сон, 2017 йил 30 июндаги “Республикада ахборот технологиялари соҳасини ривожлантириш учун шарт-шароитларни тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-5099-сон, 2017 йил 27 июлдаги “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иктисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3151-сонли Қарорларининг узлуксиз таълим тизимини янада ривожлантириш, малакали кадрлар тайёрлаш, таълим сифатини тубдан ошириш ҳамда фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга [1].

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси: С.С. Ғуломов ахборот тизимлари, А.А. Абдуқодиров масофавий таълимни ташкил қилиш; М.М. Арипов ахборот технологиялари мазмуни; У.Ш. Бегимкулов олий таълимда электрон ресурслардан фойдаланган ҳолда бошқариш; У.Юлдашев ахборот

технологияларидан таълим тизимида фойдаланиш, ягона ахборот маконини яратиш ҳамда ресурс ва гибрид, интеллектуал тизимлараро муносабатлар, эксперт-ўқитиш тизимлари; Ф.М. Закирова виртуал дидактик карточкалар; Н.А. Муслимов таълим тизимида масофали таълимни кўллашнинг умумий тавсифи ва қиёсий таҳлили; Қ.Т. Олимов электрон дарсликлар яратиш технологияси ва тамойиллари; А.Ғ. Ҳайитов педагогик дастурий воситалар; Н.И. Тайлоқов электрон дарсликлар ва электрон кўлланмалар яратиш йўллари, уларга қўйиладиган талаблар; О.К. Тихомиров таълимни компьютерлаштиришнинг психологик муаммолари, автоматлаштиришнинг психологик хусусиятлари таҳлили; А.С. Лесневский электрон ахборот ресурслари турларининг тавсифланиши ва уларнинг дастурий воситаларини ўрганган [2].

Санаб ўтилган ишлар, таълимда электрон ахборот ресурсларини яратиш, уларнинг хоссаларини санаб бериш ва жорий қилиш муаммоларига бағишланган бўлсада, уларни ўқитиш методикасига қўйиладиган талаблар, хусусан, бўлажак технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлашда, умумкасбий ва ихтисослик фанлари бўйича жорий қилиш муаммолари етарлича ўрганилмаган.

Тадқиқотчилар фикрича, бутун ҳаёти давомида таълим олиш - бу бошланғич, умумий ўрта, касб-хунар ва олий таълим йиғиндиси эмас, балки инсоннинг бутун ҳаёти давомида таълим олишни шакллантиришни кўзда тутати. Улар таълим олиш бутун ҳаёти давомида узлуксиз жараён бўлишини, бугунги кунда таълим олувчиларда мустақил фикрлаш, мақсадга интилиш, индивидуал ва гуруҳий ишлари ҳамда ижодий қобилиятларини ривожлантириш ва дарсдан ташқари таълим олиш имкониятларини яратиш таълим муассасаларининг асосий вазифаси бўлишини таъкидланган.

В.Паронджанов “XXI аср дарслиги” номли асаридида қуйидаги фикрлар баён қилинган: “Ҳозирги даврда янги авлоди учун замонавий билим ва маълумотларга эга бўлиш зарур бўлади. Табиий, техник ва ижтимоий-гуманитар фанларнинг барча соҳаларида аввалги стандартлар билан таққослаб бўлмайдиган даражада улкан ҳажмдаги билимларни эгаллашга тўғри келади. Ҳозирги таълим методлари, технологиялари ва ўқув адабиётлари бунга жавоб бермайди” [3].

Б.Ю.Ҳодиев фикрига кўра, замонавий дарслик таълим жараёнини сезиларли жадаллаштиришга имкон яратувчи восита сифатида хизмат қилиши керак [4].

Т.С.Назарова, Ю.П. Господарик фикрича, замонавий дарслик мустақил билим олишни ташкил қилиш учун шароит яратишга, таълим олувчиларда ижодий фикрлашни ривожлантиришга йўналтирилиши керак. Муаллифлар томонидан замонавий дарсликнинг функцияси ахборот узатиш эмас, балки мустақил таълимга ёндашган ҳолда ўқитувчи ва таълим олувчининг фаолиятини ташкил қилишдан иборат бўлиши таъкидланган [5].

Б.М. Мирзахмедов “Замонавий таълимнинг ривожланиш босқичида дарсликларнинг янги авлодини яратиш педагогик ўзгаришларни таълаб этади ва ушбу ўзгаришлар орқали ўқув адабиётларини таҳлил қилиш критериялари ва шакллари аниқланади. Яхши ёзилган дарслик ўқув жараёнидаги кўп муаммо ва қийинчиликлардан халос этади, ўқитиш самарадорлигини оширади, таълим олувчиларнинг тизимли билимларини таъминлайди, ижодий қобилиятларини ривожлантиради ҳамда касбий мотивациясини кучайтиради” деб таъкидлаганлар [6].

А.З. Рахимов тадқиқотларида ўқув адабиётларининг янги авлоди қандай хусусиятларга эга бўлиши ва уларга қўйиладиган талаблар келтирилган бўлиб, бугунги кунда таълим воситаларининг асосий вазифаси таълим олувчиларга ананавий билим ва маълумот бериш билан чекланиб қолмай, балки уларни мустақил ва мунтазам ўқишга, изланишга, касбий ва ҳаётий муаммоларни ечишга ўргатиш долзарб вазифалардан биридир [7].

Маълумки, 2002 йил 7 мартда Олий ва ўрта махсус таълим ҳамда Халқ таълими вазирликлари ҳамда Давлат матбуот қўмитасининг 71/22/44 сонли қўшма буйруғи билан «Узлуксиз таълим тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш концепцияси» тасдиқланган [8]. Ушбу меъёрий ҳужжат (концепция) узлуксиз таълим тизимининг барча турлари учун фанлар бўйича узвий боғланган ўқув дастурларини ишлаб чиқиш ва ўқув адабиётларининг янги авлодини яратишга асос бўлиб, ўқув жараёнини сифатли ташкил қилишга хизмат қилиб келмоқда.

Ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш олдига қўйилган талабларда: «Узлуксиз таълим тизимининг барча турларида фундаментал билимлар бўйича» ўқув адабиётларининг, асосан, анъанавий босма шаклда тайёрланиши, «Электрон ўқув адабиётлари»нинг «Билим олувчилар тасаввурини кенгайтиришга, дастлабки билимларини ривожлантиришга ва чуқурлаштиришга, кўшимча маълумотлар билан таъминлашга мўлжалланиши, кўпроқ чуқурлаштириб ўқитиладиган фанлар бўйича» яратилиши, «Узлуксиз таълим тизимида фан ва технологияларнинг жадал ривожланиб боришига мувофиқ тарзда мазмуни тез ўзгарувчан, чуқурлаштириб ўқитиладиган, касбий махсус фанлар бўйича асосан кам ададли электрон ўқув адабиётлари» тайёрланиши таъкидланган.

Хусусан, дастурлаштирилган таълим воситаларга электрон дарслик, электрон ўргатувчи тизим, электрон масалалар тўплами, электрон тренажёр, электрон лаборатория, электрон маълумотнома, мультимедиа ўқув машғулоти, электрон ўқув курси, электрон тикловчи курс, электрон ўқув-услубий мажмуа, билимларни назорат қилишнинг компьютерли тизимлари киради.

“Узлуксиз таълим тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш концепцияси”да таъкидланганидек, миллий истиқлол ғоясига содик, интеллектуал салоҳиятга эга, илм-фаннинг замонавий ютуқлари асосида мустақил фикр юрита оладиган шахсларни тарбиялаш рақобатбардош, юқори малакали кадрларни тайёрлаш асосида ўқув адабиётларининг янги авлодини яратишни талаб этади. Ўқув адабиётларининг янги авлоди орасида электрон ўқув адабиётлари алоҳида ўрин эгаллайди [9].

Дастурлаштирилган таълим воситаларнинг асосий дидактик имкониятлари, бир нечта тоифада қўлланилишини билдиради:

1. Мультимедиа ўргатувчи курс сифатида, бир нечта намойиш анимациялар, видео дарслар, иллюстрациялар, ўргатувчи ва интерфаол лабораториялардан таркиб топган.

2. Мультимедиа ўргатувчи интерфаол лаборатория сифатида, таълим олувчиларнинг лаборатория иши топшириқларини бажаришда фаол бўлишга, бевосита ўзи иштирок этишга ундайди, бунинг натижасида дастурлаштирилган таълим воситаларини яратиш ва қўллаш бўйича билим, кўникма ва малакалар шакллантирилади.

3. Ўргатувчи – назорат қилувчи сифатида, ҳар бир мавзу бўйича ўргатувчи, машқ қилдирувчи ва назорат тестлари киритилган бўлиб, улар ёрдамида таълим олувчилар қўйилган саволларнинг тўғри жавобини ўрганади, ўз билим даражасини аниқлайди. Бунда тўғри жавобни ўрганиш орқали билим олиш самарадорлиги ошади [12].

Ҳар бир мавзу бўйича методик ишланмалар тайёрлаш, таълим олувчилар билан машғулотларни гуруҳ бўлиб ўтишни ташкил этиш, ўқитувчи томонидан ҳар бир таълим олувчининг ўқув фаолиятини индивидуал қўллаб-қувватланишини ташкил этиш, яратилган дастурлаштирилган таълим воситалардан фойдаланган ҳолда ўқув машғулотларни ва мустақил таълимни ташкил этиш, ҳамда дастурлаштирилган таълим воситаларни яратиш жараёнида фойдаланиш каби муҳим вазифаларни амалга ошириш зарурлигини кўрсатди. Таълим олувчиларнинг ўз соҳаси билан бир қаторда касбий педагогик фаолиятида ахборот технологиялари, хусусан дастурлаштирилган таълим воситалар яратиш ва улардан ўқув жараёнида фойдаланиш масалаларига алоҳида эътибор қаратилади. Баён этилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда дастурлаштирилган таълим воситаларидан фойдаланиш, таълим сифати ва самарадорлигини оширишда бир қатор жараёнларни бажариш керак: жумладан, таълим соҳасини танлаш ва зарур муаммоларни тизимли таҳлил қилиб, бартараф этишда дастурлаштирилган таълим воситаларини яратиш технологиясини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этишни тақозо этмоқда.

Бўлажак технология фани ўқитувчиларида ўқув материални дастурлаштирилган таълим воситалари асосида мустақил ўрганиш малакасини шакллантириш жараёни, ўқитувчи томонидан мақсадли ташкил этилади ва унинг назорати остида амалга оширилади. Шу ўринда бўлажак касб таълими ва технология фани ўқитувчиларини умумкасбий ва ихтисослик фанлар бўйича касбий тайёрлаш жараёнида дастурлаштирилган таълим воситаларидан фойдаланиш асосида мутахассис тайёрлаш тузилмаси – моделини яратиш назарияси илгари сурилади [10].

Мутахассис модели вазиятни яхлит тушуниш, олий таълим муассасаси доирасидан ташқарига чиқиш, ўрганилаётган мутахассислар мисолида технология фани ўқитувчилари фаолияти соҳасидаги ўзгаришларни олдиндан айтиш ва бу ўзгаришларни мутахассислар тайёрлаш жараёнида ҳисобга олиш зарурлигини ўз ичига олиши лозим.

Мутахассис педагог фаолияти моделини яратиш мураккаб ва кўп қиррали вазифа бўлиб, унинг босқичларини Р.С. Немов қуйидагича ажратиб кўрсатган: мутахассис моделининг асосий параметрларини дастлаб фаразлар тарзида, сўнгра тадқиқот даражасида ажратиб кўрсатиш; моделни лойиҳалаш учун унинг кўрсаткичларини танлаш, конструкциялаш, стандартлаштириш; мутахассис моделини яратиш учун методик асосларни ишлаб чиқиш лозим бўлади [11].

Шундай қилиб, бўлажак технология фани ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнини модел кўринишида ифодаланишнинг ахборот-таълим муҳитида технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлаш механизмининг такомиллаштириш ва унинг таркибий қисмларини мантикий ўзаро боғлиқлиги асосида ишлаб чиқиш кераклигини билдиради. Унга кўра, олий таълим тизимида бўлажак технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлашда дастурлаштирилган таълим воситалар асосида ташкил этиш кераклигини таъкидлаш мумкин.

Бўлажак технология фани ўқитувчиси: ўқувчилар томонидан бажариладиган ақлий ва жисмоний ҳаракатлар жараёнига раҳбарлик қилувчи, якуний натижада уларнинг меҳнат қуроллари, воситалари ва жараёнлари ҳақидаги билимларини ҳамда маълум соҳадаги ишлаб чиқариш меҳнатини бажариш учун зарур амалий кўникма ва малакаларини шакллантирувчи, онгли равишда касб танлашга ҳамда жамият ва шахс фаровонлиги йўлида меҳнат фаолиятига кўшилишларига имкон берувчи шахсий сифатларини ва тафаккурларини ривожлантиришга қаратилган фаолият билан шуғулланувчи шахс тушунилади.

Таълимда касбий-педагогик тайёргарлик: келгуси касбий фаолиятлари давомида лозим бўладиган касбий маҳорат элементларини таркиб топтириш.

Таълимда касбий сифатларни таркиб топтириш: глобал фикрлаш, касбий ташкилотчилик, интизомлилик, ташаббускорлик, бошқарувчанлик, касбий омилкорлик, меҳнатсеварлик, қизиқувчанлик, мотивацион хислат, интеллектуал салоҳият, иродавийлик, ҳиссийлик, амалий кўникмалар, ўз-ўзини бошқара олиш.

Таълимда касбий билимдонлик: глобал билим, фанлар интеграцияси, ахборот технологияларини ўзлаштирганлик, хорижий тилларни билиш, касбий тажриба, касбий мослашувчанлик.

Ахборот технологияларини эгаллаганлик: компьютер саводхонлиги, технология таълими жараёнида ахборот технологияларини қўллаш олиш, малакасига эга бўлиш, ахборот ресурслардан фойдаланиш.

Электрон дарсликлар: компьютер технологияларига асосланган таълим методларидан фойдаланишга мўлжалланган ўқитиш воситаси бўлиб, ундан мустақил таълим олишда ва ўқув материалларини ҳар томонлама самарали ўзлаштиришда фойдаланиш мумкин. Электрон дарсликда фаннинг ўқув материаллари талабаларга интерфаол методлар билан, психологик ва педагогик жиҳатлар, замонавий ахборот технологиялари, аудио ва видео анимациялар имкониятларидан ўринли фойдаланилади.

Электрон дарсликлардан фойдаланиш: бу малака талабаларнинг мутахассислик ва йўналишлар бўйича фанларнинг алоҳида муҳим бўлимлари бўйича тайёрланган электрон нашрлар, намунавий ва ишчи режалар, шунингдек, машқлар ва масалалар тўпламлари, харита ва схемалар альбомлари, тузилма атласлари, диплом лойиҳаси бўйича кўрсатмалар, маълумотномалар акс этган электрон манбадир.

Виртуал лабораториялар: ўрганилаётган ҳақиқий объектларда бўлаётган жараёнларни компьютер имитацияси орқали тақдим этиш ва масофавий кириш имкониятига эга бўлган дастурлаштирилган мажмуа.

Касбий компетентлик: ўрганилаётган аниқ объектлар билан боғлиқ мантиқий, методологик ва ижтимоий фаолият элементларидан иборат бўлган мустақил фикрлаш компетентликларининг тўплами, мақсадни кўра билиш, фаолиятни режалаштириш, мазмунини таҳлил қилиш, рефлексия, фаолиятга шахсий баҳо бериш борасидаги билим ва малакалар мажмуаси.

Ахборот олишга компетентлик: аудио-видео воситалари ва ахборот технологиялари (интернет ва бошқалар) ёрдамида мустақил изланиш, таҳлил қилиш ва зарур ахборотларни танлаб олиш, уларни таҳлил этиш, ўзгартириш, сақлаш ва узатиш маҳорати.

Коммуникатив компетентлик: ўзаро муносабатлар, уларнинг методлари, мулоқот жараёнида устувор ўрин тутувчи тилни ўзлаштириш, гуруҳларда ишлаш кўникмалари, жамоада турли хил маънавий-маърифий тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишни билиш.

Амалий фаолиятга компетентлик: маънавий, мотивацион, интеллектуал, амалий, иродавий ва ҳиссий ўз-ўзини такомиллаштириш.

Юқоридаги фикрлардан кўриниб турибдики, бўлажак касб таълими ва технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлашда ахборот-таълим муҳитининг ўрни сезиларли даражада салмоқли бўлиб, бунда дастурлаштирилган таълим воситаларидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Дастурлаштирилган таълим воситалардан маъруза, лаборатория ва амалий машғулотларни ўтказишда, таълим оловчилар билимининг назорат қилишда фойдаланиш мумкин. Таълим оловчилар, дастурлаштирилган таълим воситалардан аудитория машғулотларидан ташқари мустақил таълимда ҳам индивидуал фойдаланиш имкониятига эга бўладилар. Ишлаб чиқилган видеодарслар, интерфаол лаборатория ишлари, ўргатувчи, машқ қилдирувчи ва назорат тестларидан фойдаланиш, бўлажак касб таълими ва технология фани ўқитувчиларининг умумкасбий ва ихтисослик фанлар бўйича касбий компетенцияларини шакллантиришда самарадорлиги билан асосланади.

Доимий ва тез ўзгариб боровчи технологиялар ва билимларнинг янгиланиши замонавий шароитларга мослашиш кўникмасига эга бўлиш ва янги билимларга интилишни талаб этади. Бунинг учун таълим олувчиларни янги билимларни мустақил ўзлаштиришга ўргатиш керак.

Хулоса қилиб айтганда, яратиладиган ўқув адабиётларининг янги авлоди шахсни мукамал ривожлантиришга йўналтирилган бўлиши лозим.

Таълимда янги Давлат таълим стандартларининг жорий этилиши жараёнида таълим олувчиларнинг шахси марказий фигура ҳисобланиб, фан-техника ва технологияларнинг тараққий этиши эса ўзгарувчан таълим мазмунига ўтишни талаб қилади, уни танлаш эса ўқув методик таъминотни ривожлантириш стратегияси билан аниқланади.

Касбий фаолиятга йўналтирилган дастурлаштирилган таълим воситаларини яратиш, янги Давлат таълим стандартлари ва фанларнинг ўқув дастури мазмуни асосида қайта ишлаб чиқиш ва бу жараёни истикболи режа асосида тизимли ривожлантириб бориш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Адабиётлар

1. www.lex.uz.
2. Олимов Қ.Т. “Ўқув адабиётларини яратиш назарияси ва методикаси”. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси. “Фан” нашриёти. – Т.: 2010 й. – 158 б.
3. Паронджанов В. Учебник XXI века: он может быть эффективнее в 8000 раз: (электронный документ). Проверено 02.04.2003 г.
4. Ҳодиев Б.Ю. Олий таълим иқтисодий таълим тизими учун замонавий ўқув адабиётларини яратиш: янги стандарт талаблари, тузилиши, мазмуни. Академхизмат. – Т.: 2005 й. - 167 б.
5. Назарова Т.С., Господарин Ю.П. Стратегия развития учебной книги. Педагогика. – Т.: 2005 й. № 3. С. 10-19.
6. Мирзахмедов Б.М. Замонавий дарсликка қўйиладиган дидактик талаблар. “Ўрта махсус касб-хунар таълим тизимида замонавий ўқитиш технологияларини ишлаб чиқиш ва ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш муаммолари” мавзусидаги Республика илмий-амалий анжумани материаллари. – Б.: 2006 й. – 148 б.
7. Рахимов А.З. Логико-психологическая концепция разработки школьных учебников. Проблемы учебника. 20. М., 1991 г. С. 27-33.
8. Узлуксиз таълим тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш концепцияси. – Т.: Шарқ, 2002 й. – 176 б.
9. Олимов Қ.Т. Махсус фанлардан ўқув адабиётларни янги авлодини яратишнинг назарий-услубий асослари. Авторефер. дис. ...пед. фан. док. – Т.: 2005. - 44 б.
10. Тўрабеков Ф.С. Бўлажак меҳнат таълими ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида ахборот технологияларини қўллаш методикаси. 13.00.02. Дис. пед. фан. ном. – Т.: 2011 й. – 176 б.
11. Немов Р.С. Статистический анализ экспериментальных данных и способов наглядного представления результатов. – М.: “Просвещение”, 1992 г. - 550 с.
12. Турсунов С.Қ. Таълимда электрон ахборот ресурсларини яратиш ва уларни жорий қилишнинг методик асослари (педагогика олий таълим муассасалари «Web-дизайн» фани мисолида). 13.00.02. педагогика фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация автореферати. – Т.: 2011 й. – 24 б.

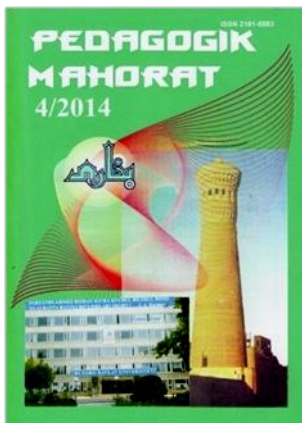
Рохатой САФАРОВА

Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти лаборатория мудири, педагогика фанлари доктори, профессор

ЎҚУВ МАТЕРИАЛЛАРИ ВОСИТАСИДА ЎҚУВЧИЛАРДА ОММАВИЙ МАДАНИЯТГА ҚАРШИ КУРАШЧАНЛИК КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Ушбу мақолада дарсликлар ва ўқув адабиётлари мазмунига Шарқ педагогик тафаккури дурдоналарини сингдириш орқали ўқувчиларда оммавий маданиятга қарши курашчанлик кўникмаларини шакллантириш ҳақида фикр юритилган. Шунингдек, мақолада ўқувчиларни интеллектуал, маънавий жиҳатдан ривожлантириши, уларда зарур компетенцияларни ва “оммавий

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo’llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o’tamiz, maqola qo’lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo’limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko’chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 208-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g’aznachiligi
2340200000100001010
MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275
BuxDU 400110860064017950100079002

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlantiramiz!

<p>PEDAGOGIK MAHORAT</p> <p>Ilmiy-nazariy va metodik jurnal</p> <p>2020-yil 2-son (72)</p> <p>2001-yil iyul oyidan chiqq boshlagan.</p> <p>OBUNA INDEKSI: 3070</p>	<p>Buxoro davlat universiteti nashri</p> <p>Jurnal oliy o’quv yurtlarining professor-o’qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o’qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo’ljallangan.</p> <p>Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi.</p> <p>Maqolada keltirilgan faktlarning to’g’riligi uchun mualliflar mas’uldir.</p> <p>Nashr uchun mas’ul: Alijon HAMROYEV. Musahhih: Muhiddin BAFAYEV. Muharrir: Gulchehra Cho’liiyeva</p>	<p>Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar.</p> <p>Bosishga ruxsat etildi 20.07.2020 Bosmaxonaga topshirish vaqti 20.07.2020 Qog’oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog’i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma № 96 Bahosi kelishilgan narxda.</p> <p>“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko’chasi 11-uy.</p>
---	---	---